

TOMASZ SPYRA

GRANICE WYKŁADNI
PRAWA

Wolters Kluwer
Polska

Kantor Wydawniczy ZAKAMYCZE

GRANICE WYKŁADNI
PRAWA

TOMASZ SPYRA

GRANICE WYKŁADNI
PRAWA

ZNACZENIE JĘZYKOWE
TEKSTU PRAWNEGO
JAKO GRANICA WYKŁADNI

ZAKAMYCZE 2006

Książka dofinansowana przez Kancelarię Adwokatów i Radców Prawnych
„T. Studnicki, K. Pleszka, Z. Cwiąkalski, J. Górski” Spółka Komandytowa

Redakcja:
Katarzyna Rybczyńska

Redakcja serii:
Alicja Pollesch

Wydawca:
Justyna Kossak

Skład, łamanie:
ZINEL s.c.

© Copyright by
Kantor Wydawniczy ZAKAMYCZE
oddział Polskich Wydawnictw Profesjonalnych sp. z o.o. 2006

ISBN: 83-7444-219-0

Polskie Wydawnictwa Profesjonalne Sp. z o.o.
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Wydawnictw Książkowych i Czasopism Prawniczych
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00

Redakcja Książek
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: redakcja@zakamycze.com.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Druk i oprawa: Drukarnia Wydawnictw Naukowych sp. z o.o., ul. Żwirki 2, 90-450 Łódź

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Przedmowa	15
Rozdział I	
Założenia metodologiczne	17
1. Cel pracy.....	17
2. Podstawowe założenia metodologiczne i perspektywa przyjęta w pracy	19
2.1. Perspektywa opisowa a perspektywa normatywna.....	19
2.2. Perspektywa wewnętrzna i zewnętrzna.....	21
2.3. Perspektywa heurystyczna a perspektywa uzasadnienia	23
2.4. Perspektywa afilozoficzna.....	26
3. Szkic porządku rozważań	28
Rozdział II	
Wprowadzenie do koncepcji językowej granicy wykładni	31
1. Pojęcie granic wykładni	31
1.1. Pytanie o granice wykładni a tradycyjne pytania teorii prawa.....	31
1.2. Specyfika pytania o granice wykładni	32
1.3. Możliwe granice wykładni.....	34
1.4. Podstawowa charakterystyka granicy językowej	36
1.4.1. Zasada jednoznaczności.....	37
1.4.2. Językowe znaczenie przepisu jako granica wykładni.....	38
2. Historyczny rozwój koncepcji językowej granicy wykładni.....	40
2.1. Zasada jednoznaczności.....	40
2.2. Początki koncepcji znaczenia językowego jako granicy wykładni.....	43
3. Koncepcja językowej granicy wykładni we współczesnej niemieckiej teorii prawa i orzecznictwie	47
3.1. Ujęcie językowego znaczenia przepisu jako granicy wykładni w niemieckiej nauce o metodzie (<i>Methodenlehre</i>)	47
3.2. Zasada jednoznaczności i jej krytyka w niemieckiej <i>Methodenlehre</i>	48

3.3. Koncepcja dominująca.....	50
3.3.1. Funkcje i uzasadnienie granicy znaczenia językowego.....	50
3.3.2. Znaczenie językowe, czyli jakie?	52
3.3.3. Dopuszczalne przekroczenie granicy językowej (<i>Rechtsfortbildung</i>)	55
3.4. Krytyka koncepcji dominującej w niemieckiej teorii prawa	59
3.5. Poglądy orzecznictwa	63
3.5.1. Zasada jednoznaczności.....	63
3.5.2. Granica znaczenia językowego.....	64
3.5.2.1. Prawo karne	64
3.5.2.2. Inne dziedziny prawa publicznego	67
3.5.2.3. Prawo cywilne.....	68
3.5.2.4. Niemiecki Trybunał Konstytucyjny.....	70
3.5.3. Podsumowanie poglądów orzecznictwa niemieckiego dotyczących językowej granicy wykładni	71
4. Koncepcja językowej granicy wykładni w polskiej teorii prawa i w orzecznictwie.....	72
4.1. Poglądy teorii prawa.....	72
4.1.1. Wstęp.....	72
4.1.2. Zasada <i>clara non sunt interpretanda</i>	74
4.1.3. Wykładnia a analogia	76
4.1.4. Stosowanie prawa a prawotwórstwo	78
4.1.5. Znaczenie językowe jako granica wykładni	78
4.2. Poglądy orzecznictwa	80
4.2.1. Sąd Najwyższy — orzecznictwo karne	80
4.2.2. Sąd Najwyższy — orzecznictwo cywilne	83
4.2.3. Naczelny Sąd Administracyjny	85
4.2.4. Trybunał Konstytucyjny	87
4.2.5. Podsumowanie poglądów orzecznictwa polskiego.....	90
5. Językowa granica wykładni w innych krajach— wzmianka	91
5.1. Francja	91
5.2. Wielka Brytania.....	91
5.3. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości	93
6. Funkcje granicy językowej w teorii prawa	94

Rozdział III

Założenia dotyczące wykładni a granica językowa	97
1. Wstęp.....	97
2. Pojęcie wykładni a koncepcja granicy językowej	98
2.1. Wykładnia a rozumienie (interpretacja) prawa	98

2.2. Wykładnia <i>sensu stricto</i> a wykładnia <i>sensu largo</i> (<i>Auslegung</i> a <i>Rechtsfortbildung</i>)	102
2.3. Wykładnia operatywna a wykładnia doktrynalna	108
3. Filozoficzne interpretacje procesu stosowania prawa i wykładni a koncepcja granicy językowej	109
3.1. Dedukcyjny model stosowania prawa a granica językowa	110
3.1.1. Model sylogizmu jako zupełnego ujęcia prawniczego rozumowania	110
3.1.2. Nowoczesny model dedukcyjny	111
3.2. Hermeneutyczny model stosowania prawa i wykładni a granica językowa	113
3.2.1. Koło hermeneutyczne a granica językowa	113
3.2.2. Wykładnia (stosowanie prawa) jako analogia a problem granicy językowej	117
3.2.3. Wykładnia jako porównanie typów a granica językowa	118
3.3. Wykładnia jako dyskurs i argumentacja	120
3.4. Model wykładni jako procesu powstawania hipotez interpretacyjnych i wyboru pomiędzy nimi	121
4. Reguły i kanony wykładni a koncepcja granicy językowej	124
4.1. Różne sposoby rozumienia kanonów	125
4.2. Katalogi kanonów	128
4.2.1. Klasyczny katalog kanonów	128
4.2.2. Nowe, wykształcone w praktyce rodzaje wykładni	130
4.3. Reguły stosowania kanonów (reguły II stopnia)	133
4.3.1. Reguły procedury	133
4.3.2. Reguły preferencji	136
5. Podsumowanie — granica językowa i teoria wykładni	138

Rozdział IV

Założenia filozofii języka a koncepcja językowej granicy wykładni	141
1. Wstęp	141
2. Sprecyzowanie i krytyka koncepcji językowej granicy wykładni z punktu widzenia filozofii języka	142
2.1. Sprecyzowanie koncepcji granicy językowej— semantyka logiczna H.J. Kocha i H. Rüßmanna	142
2.1.1. Znaczenie jako intensja znaku	142
2.1.2. Znaczenie jako cechy	144
2.1.3. Znaczenie jako właściwość wyrazów zawartych w tekstach prawnych	145

2.1.4.	Znaczenie jako konwencja wyznaczona regułami	145
2.1.5.	Założenie co do możliwości ustalenia treści konwencji językowych	146
2.1.6.	Sprecyzowanie koncepcji językowej granicy wykładni	147
2.1.7.	Podsumowanie koncepcji semantyki logicznej.....	148
2.2.	Krytyka językowych założeń koncepcji możliwego znaczenia językowego z punktu widzenia współczesnych nurtów filozofii języka	148
2.2.1.	Pragmatyka językowa — granica woli ustawodawcy zamiast granicy językowej.....	149
2.2.2.	Teoria użycia.....	154
2.2.3.	Sceptycyzm znaczeniowy.....	161
2.3.	Normatywizm językowy i rehabilitacja granicy językowej przez M. Klatta	164
2.3.1.	Normatywizm językowy	165
2.3.2.	Teoria granicy językowej M. Klatta.....	167
2.3.2.1.	Trzy podstawowe problemy	167
2.3.2.2.	Sprecyzowanie granicy językowej.....	170
2.3.2.2.1.	System granic językowych w wypadku semantycznej jasności.....	170
2.3.2.2.2.	Specyfika granic językowych w wypadku semantycznej niejasności	172
3.	Analiza założeń językowych koncepcji językowej granicy wykładni	173
3.1.	Dwa modele podstawowych założeń językowych koncepcji granicy wykładni	173
3.1.1.	Pre- i postinterpretacyjna koncepcja znaczenia	174
3.1.2.	Ustalający albo ustanawiający charakter procedury poznania znaczenia	175
3.1.3.	Istnienie albo nieistnienie jednoznaczności w prawie	176
3.2.	Znaczenie semantycznej jasności w prawie.....	177
3.2.1.	Dwie formy pytania o jednoznaczność w prawie	177
3.2.2.	Znaczenie sytuacji jednoznacznie podpadających pod przepisy z punktu widzenia kontekstu heurezy i kontekstu uzasadnienia	179
3.3.	Możliwość semantycznej argumentacji w sytuacji niejasności.....	181
4.	Podsumowanie	182

Rozdział V

Normatywny wymiar koncepcji językowej granicy wykładni	185
1. Wstęp	185
2. Wartości uzasadniające ograniczenie wykładni	187
2.1. Pojęcie wartości	187
2.2. Zasada podziału władz i zasada demokracji jako uzasadnienie granicy językowej	188
2.3. Pewność prawa jako uzasadnienie granicy językowej	192
2.3.1. Pojęcie pewności prawa	192
2.3.2. Pozakonstytucyjny i konstytucyjny wymiar pewności prawa	193
2.3.3. Wymóg określoności prawa	195
2.3.4. Pewność prawa a ochrona zaufania	196
2.3.5. Ochrona zaufania jako uzasadnienie granicy językowej	200
2.3.5.1. Początki koncepcji związku wykładni z ochroną zaufania	200
2.3.5.2. Współczesne ujęcie związku wykładni z ochroną zaufania	202
2.3.5.3. Ocena argumentów krytycznych wobec ochrony zaufania przez wykładnię	204
2.3.5.4. Koncepcja wykładni <i>prima facie</i> zamiast wykładni językowej	206
3. Szczególne zasady poszczególnych gałęzi prawa	209
4. Czynniki istotne dla wagi wartości ochrony zaufania	210
4.1. Obciążający albo uprawniający charakter przepisu	211
4.2. Publicznoprawny lub prywatnoprawny charakter przepisu	212
4.2.1. Podział prawa na publiczne i prywatne	212
4.2.2. Porównanie roli ochrony zaufania w prawie publicznym i prywatnym	214
4.2.3. Waga wartości ochrony zaufania w prawie publicznym i prywatnym	215
4.3. Techniczny sposób sformułowania przepisu — klauzule generalne i pojęcia nieostre	218
4.4. Uwzględnianie czynników wagi wartości w procesie wykładni	221
5. Podsumowanie	222

Rozdział VI

Granica językowa jako granica argumentacyjna	225
1. Wstęp	225
2. Podstawy argumentacyjno–dyskursywnego ujęcia wykładni	225
2.1. Filozoficzna interpretacja wykładni jako dialogu.....	227
2.2. Reguły argumentacji.....	229
2.3. Typologia argumentów	235
2.4. Kryterium prawidłowości argumentacji	236
3. Metoda ważenia wartości	239
3.1. Metoda ważenia interesów H. Hubmanna.....	241
3.2. Model ważenia zasad R. Alexego.....	242
3.3. Model ważenia zasad J.R. Sieckmanna.....	243
3.4. Wążenie wartości a teoria argumentacji prawniczej.....	246
4. Próba oceny argumentacyjnego ujęcia wykładni	247
4.1. Filozoficzna interpretacja argumentacji.....	247
4.2. Struktura argumentacji	249
4.2.1. Perspektywa odkrycia	249
4.2.2. Perspektywa uzasadnienia	251
4.3. Typologia argumentów	252
4.4. Kryterium prawidłowości decyzji interpretacyjnej	255
5. Wyznaczenie granicy językowej w drodze ważenia wartości.....	257
5.1. Wykładnia jako ważenie wartości.....	257
5.2. Wążenie pomiędzy hipotezami wykładni i wążenie w ramach hipotezy wykładni	258
5.3. Wyznaczenie granicy językowej przez wążenie wartości ochrony zaufania w ramach hipotezy wykładni	261
5.4. Granice metody ważenia.....	263
6. Granica ochrony zaufania a panująca koncepcja granicy językowej.....	264

Rozdział VII

Podsumowanie— zasadnicze tezy rozprawy	267
---	-----

Bibliografia	273
---------------------------	-----

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

- ABGB** — Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch — austriacki kodeks cywilny z 1 czerwca 1811 r.
- BGB** — Bürgerliches Gesetzbuch — niemiecki kodeks cywilny z 18 sierpnia 1896 r.
- k.c.** — ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.k.** — ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)

2. Polskie zbiory orzeczeń

- ONSA** — Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego; zbiór opracowywany przez Biuro Orzecznictwa NSA (od 1981 r.)
- OSA** — Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSNC** — Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna; zbiór opracowywany przez Biuro Orzecznictwa Sądu Najwyższego (od 1965 r.; do końca 1994 r. jako OSNCP — zbiór orzecznictwa SN Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych)
- OSNKW** — Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karno i Izba Wojskowa; zbiór opracowywany przez Biuro Orzecznictwa Sądu Najwyższego (od 1970 r.)
- OTK** — Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy (od 1986 r. do 2001 r.)
- POP** — Przegląd Orzecznictwa Podatkowego

3. Niemieckie zbiory orzeczeń

- BFHE** — Sammlung der Entscheidungen des Bundesfinanzhofs (zbiór urzędowy orzeczeń niemieckiego trybunału finansowego; sposób cytowania — BFHE, numer tomu, numer strony, ewentualnie BFHE, numer tomu, numer początkowej strony orzeczenia, numer strony)
- BGH St** — Entscheidungssammlung des Bundesgerichtshofes in Strafsachen (zbiór urzędowy orzeczeń niemieckiego Sądu Najwyższego w sprawach karnych; sposób cytowania — BGH St, numer tomu, numer strony, ewentualnie BGH St, numer tomu, numer początkowej strony orzeczenia, numer strony)
- BGHZ** — Entscheidungssammlung des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen (zbiór urzędowy orzeczeń niemieckiego Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych; sposób cytowania — BGHZ, numer tomu, numer strony, ewentualnie BGHZ, numer tomu, numer początkowej strony orzeczenia, numer strony)
- BVerfGE** — Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (zbiór urzędowy orzeczeń niemieckiego Sądu Konstytucyjnego; sposób cytowania BVerfGE, numer tomu, numer strony, ewentualnie BVerfGE, numer tomu, numer początkowej strony orzeczenia, numer strony)
- RG St** — Entscheidungen des Reichsgerichts in Strafsachen (zbiór urzędowy orzeczeń Sądu Rzeszy w sprawach karnych; sposób cytowania — RGZ St, numer tomu, numer strony, ewentualnie RGZ St, numer tomu, numer początkowej strony orzeczenia, numer strony)
- RGZ** — Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen (zbiór urzędowy orzeczeń Sądu Rzeszy w sprawach cywilnych; sposób cytowania — RGZ, numer tomu, numer strony, ewentualnie RGZ, numer tomu, numer początkowej strony orzeczenia, numer strony)

4. Czasopisma

- AcP** — Archiv für die civilistische Praxis
AöR — Archiv des öffentlichen Rechts
ARSP — Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie
JuS — Juristische Schulung

MDR — Monatsschrift für Deutsches Recht
M. Podat. — Monitor Podatkowy
NJW — Neue Juristische Wochenschrift
PiP — Państwo i Prawo
Pr. Gosp. — Prawo Gospodarcze
RPEiS — Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SP — Studia Prawnicze
SPE — Studia Prawnicze i Ekonomiczne
TPP — Transformacje Prawa Prywatnego

Inne

BFH — Bundesfinanzhof
BGH — Bundesgerichtshof
BVerfG — Bundesverfassungsgericht
ETS — Europejski Trybunał Sprawiedliwości
FS — Festschrift (księga pamiątkowa)
NSA — Naczelny Sąd Administracyjny
SN — Sąd Najwyższy
TK — Trybunał Konstytucyjny

Przedmowa

Niniejsza publikacja jest zmienioną w niewielkim stopniu wersją pracy doktorskiej *Znaczenie językowe tekstu prawnego jako granica wykładni*, obronionej z wyróżnieniem w styczniu 2005 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Powstanie tego opracowania nie byłoby możliwe bez wsparcia osób i instytucji, którym pragnę przy tej okazji podziękować. Przede wszystkim słowa podziękowania należą się mojemu Promotorowi prof. dr. hab. Tomaszowi Gizbert–Studnickiemu za wszechstronną pomoc, której udzielił mi podczas pracy nad doktoratem. Pragnę również podziękować Bawarskiemu Ministerstwu Nauki, Badań Naukowych i Sztuki, które sfinansowało mój roczny pobyt badawczy na uniwersytecie w Bambergu oraz prof. J.R. Sieckmannowi, który w jego trakcie służył mi pomocą i opieką naukową, a także Recenzentom mojej pracy doktorskiej: prof. dr. hab. Zygmuntovi Toborowi oraz prof. dr. hab. Krzysztofowi Pleszce. Wyrazy wdzięczności pragnę również przekazać mojej Rodzinie oraz Bliskim, którzy wspierali mnie w trakcie pracy nad doktoratem.

Na koniec pragnę podziękować Kancelarii T. Studnicki, K. Pleszka, Z. Cwiąkalski, J. Górski za dofinansowanie publikacji niniejszej książki.

Kraków, 18 kwietnia 2006 r.

Tomasz Spyra